

VLOT KUNNEN LEZEN IS EEN OVERLEVINGS- EN WEERBAARHEIDSVAAARDIGHEID

Naar een gedifferentieerde leesaanpak in de eerste graad van het BSO

*Als je niet kunt lezen,
dan sta je in de hoek,
dan is de hele wereld
een dichtgeslagen boek.*

*Als je niet kunt lezen,
loop je door de woestijn.
Er is geen drupje water
en 't zal er ook nooit zijn.*

Mies Bouhuys

Op 1 oktober 1988 startte in het vrij gesubsidieerd beroepsonderwijs een leesproject met steun van de externe BSO-begeleiding. Waarom? Uit gesprekken met BSO-leerkrachten en uit een beperkt onderzoek blijkt dat heel wat jongeren ernstige lees- en schrijfmoeilijkheden vertonen. Niet of onvoldoende kunnen lezen en schrijven heeft voor de betrokkenen vaak tot gevolg dat ze zich afhankelijk opstellen t.o.v. hun omgeving, dat ze zich angstig voelen, zich gaan isoleren of zich schamen over hun onkunde. Het opzet en de uitbouw van het leesproject zijn een stap in de goede richting om het functioneel analfabetisme te bestrijden.

Technische leesvaardigheid in het B.S.O.

- a. *Wat zegt het leerplan over „technisch lezen” of „hardop lezen” in 1 B en 2de Bv j?*
- Een tekst behoorlijk hardop kunnen lezen.
 - BASIS = het juist verklanken van de symbolen
 - = het lezen met een heldere duidelijke uitspraak.
 - UITBREIDING = het in acht nemen van de woordgroepen én de leestekens.
 - Didactische wenken:
De leerkracht bepaalt *eerst het leesniveau* van elke leerling om

aangepast leesonderricht te kunnen geven en om remediërend te kunnen werken. Dit kan door:

- 1) *een stukje onvoorbereide tekst* te laten lezen (normering?)
- 2) de afname van de één-minuut-test van Brus & Voeten

De bandrecorder is een onmisbaar instrument bij het leesonderricht.

- b. Onderzoek in het 1ste B en Bv (2 BSO) toont aan dat *één op de vijf niet kan lezen en dat één op de twee dringend aan remediëring toe is.*

De onthaalcycli van het VBSO moet de leesvaardigheid van die achtergebleven leerlingen bijsturen en vervolmaken om ze later van het DAC-project alfabetisering weg te houden.

- c. *Het staat buiten kijf dat een goede technische leesvaardigheid een hoeksteen van het begrijpend lezen vormt.* Naarmate leerlingen beter technisch lezen, kunnen ze hun aandacht in grote mate richten op het begrijpen van zinnen en zinsverbanden. Technisch lezen maakt deel uit van het proces dat tot tekstbegrip voert.

In de Amerikaanse literatuur is er bij herhaling op gewezen dat het leesonderwijs er niet in slaagt om het technisch lezen op een voldoende hoog peil van automatisering te brengen, d.w.z. dat het snel en probleemloos zonder haperingen verloopt.

Een van de oorzaken van het achterblijven van de technische leesvaardigheid kan in de praktijk van de leesbeurten met hardop lezen gelegen zijn. Het leerresultaat bestaat hierin het begrijpen wat er staat door middel van verklankingen.

- d. *Er wordt nog altijd veel gelezen!* Nico Scheepmaker berekende dat de T.V.-fan die naar een buitenlandse serie kijkt en op de voettitels aangewezen is, op 25 min. ongeveer 1.575 woorden leest. Wie verscheidene feuilletons per avond bekijkt, verwerkt per jaar aan voettitels alleen het equivalent van zo'n 50 pockets. En dan is er nog het lezen van reclameboodschappen, gebruiksaanwijzingen, bankalgoritmen, bijsluiters, wegwijzers, spoortabellen, warenhuisaanbiedingen, enz.

Vandaag de dag moeten we beter kunnen lezen dan vroeger, omdat we meer aan manipulatie blootstaan. Denk maar aan de „kleine lettertjes” van allerhande documenten en formulieren. Het is evident dat een goede leesvaardigheid weerbaar maakt in onze huidige formulierenmaatschappij. Er zijn niet alleen nog ontstellend grote aantallen functionele analfabeten, er zijn ook duizenden mensen die wel technisch kunnen lezen, maar niet tot behoorlijk tekstbegrip komen.

- e. *Leesproblemen veroorzaken leerproblemen.* Technisch correct lezen is de basis voor de assimilatie van andere vakinhouden. Meer zelfs, het is de voorwaarde om voor de zaakvakken goed te presteren.

- f. *Lezen en denken zijn nauw met mekaar verweven.* Er is een hoge correlatie tussen slechte leerprestaties en een zwak functioneel geheugen. Bij drie- en - meerklinkwoorden (lettergrepen) worden spelen geheugenproblemen een rol; de eerste gesproken klanken moeten in het geheugen opgeslagen worden en niet elke lezer doet dat spontaan.
- g. *Een nieuwe aanpak dringt zich op.* Als een aantal leerlingen niet in staat is om een eenvoudige tekst correct te lezen, dringt een remediërende aanpak zich op. Het verloop van de klassikale leesles waarin het „meelezen” met de individuele leesbeurt van een ander voorop staat, is een leeractiviteit waarvan we niet veel rendement mogen verwachten.
De grote individuele tempo- en niveauverschillen dwingen de leerkracht om gedifferentieerde leesstof te kiezen. Je kunt niet meer volstaan met klassikaal doorlezen. De leerkracht moet de leerstof „selecteren” om te individualiseren in overeenstemming met de leesvaardigheidsniveaus en de verstandelijke mogelijkheden. De inhoud moet de leerlingen aanspreken, daarom ook is leesstof voor de basisschool geen leesstof voor de beroepsschool!
- h. Om aan het leesonderwijs verbeteringen aan te brengen is het nodig eerst een scherpe diagnose te stellen. Daarvoor beschikken we wel over een aantal *objectieve controlemiddelen (leestoetsen en/of leestests)* (1) maar de validiteit, de normering en de betrouwbaarheid verwijzen naar de populatie van het basisonderwijs! Vandaar de **poging** van drie leraren (2) om het **leesvaardigheidsniveau bij BSO-leerlingen nauwkeuriger vast te stellen.**

Onderwijs waar geen diagnose aan voorafgaat of dat zonder planning verloopt, kan niet efficiënt zijn. Alleen nog maar bij toeval is het effectief. Voor BSO-leerlingen kan het zelfs schadelijk zijn.

Opdat het leesproject zou slagen, zijn vier stappen fundamenteel:

1. de individuele *beginsituatie* bepalen, d.i. het leesniveau per leerling,
2. gedifferentieerde *leesstof* per leesniveau uitwerken voor het BSO,
3. een *gedifferentieerde aanpak* van de leesles,
4. de leesvorderingen met aangepaste *leestoetsen* geregeld *peilen en bijsturen*.

Concrete vaststellingen inzake de (lees)beginsituatie

De moeilijk lezenden kunnen het leesmateriaal geschreven voor hun leeftijd niet aan.

- a. **Foutieve leesgewoonten** bemoeilijken het lezen:
- elk geschreven woord met de vinger aanwijzen,
 - articuleren bij het lezen (ook „liplezen”),
 - treuzelen bij het lezen.
- De oorzaken zijn van velerlei aard. Meestal werd de achterstand in de basisschool opgelopen. Die kloof wordt alsmaar groter als we niet remediërend optreden.
- b. Veel voorkomende uitingverschijnselen van zo'n **leesachterstand** zijn:
- hortend en stotend lezen, voortdurend herpakken,
 - onnauwkeurigheid door toevoegen van letters of woorden,
 - verkeerd beklemtonen van woorden, b.v. bédelen - bedélen,
 - spellend lezen,
 - een ander woord lezen dan er staat, maar dat toch in de context past, b.v. politieagent - politieman.
- c. Het zwakke leestechische niveau kan **een zodanige struikelblok** vormen dat:
- veel van het gelezene niet „begrepen” wordt,
 - een afkeer voor het lezen ontstaat,
 - andere vakinhouden niet geassimileerd kunnen worden.
- d. **Voorwaarden** om deze leerlingen te helpen:
- inzicht krijgen in de aard van de leesmoeilijkheden van elke leerling afzonderlijk,
 - leesmateriaal uitkiezen dat technisch aangepast is én tevens in hun belangstellingssfeer ligt.
- De teksten of boeken die deze leerlingen wel aankunnen (met eenvoudige leestechische moeilijkheidsgraad) vinden ze te kinderachtig. Zo sluit b.v. de inhoud niet meer aan bij hun leefwereld. Ook de lay-out van zulke boeken is niet erg aantrekkelijk. Daarentegen zijn de boeken die wél in hun interessesfeer liggen vaak leestechisch te moeilijk.
- e. **Waarschuwing:**
- Bij thematisch en projectmatig werken bestaat het gevaar dat veel teksten „zomaar” worden gekopieerd uit tijdschriften, jeugdbladen, kranten enz. Ofschoon een kopie de echtheid waarborgt, rijzen een aantal ernstige bezwaren:
- in veel gevallen zijn die teksten niet taalzuiver,
 - typografisch zijn ze niet aangepast: teksten in kolommen lezen is moeilijker; het lettertype is vaak te klein,
 - leestechisch vallen ze veel te moeilijk uit: moeilijke en meer lettergrepige woorden, langere zinnen.
- Daarom verdient het aanbeveling om die teksten te herschrijven op een eenvoudig leespeil.

Leesbaarheid van teksten

Leesplezier kunnen we stimuleren door teksten voor te leggen die met de leesvaardigheid en de belangstelling van de leerlingen rekening houden. De leesvaardigheid wordt echter in grote mate bepaald door de leesbaarheid of de moeilijkheidsgraad van een tekst naar inhoud en vorm. Maar het is niet zo makkelijk greep te krijgen op de diverse variabelen die de leesbaarheid van een tekst bepalen. Dr. M.J.C. Mommers is de mening toegedaan dat naar een combinatie van leesbaarheidsformules én leesbaarheidsprofielen gezocht moet worden.

a. Kwantitatieve variabelen voor leesbaarheidsformules:

1. de gemiddelde zinslengte
 2. de gemiddelde woordlengte (aantal lettergrepen)
 3. het gemiddelde aantal zinnen per 100 woorden
 4. het percentage éénlettergrepige woorden
 5. het percentage drie- of meerlettergrepige woorden
 6. het percentage laag-frequente woorden
 7. het percentage woorden van méér dan 6 letters
 8. het percentage hoog-frequente woorden
 9. het aantal herhaalde woorden (die ze op zicht herkennen)
 10. het aantal vreemde woorden en vreemde eigennamen.
- Bij die kwantitatieve benadering maken ze ook een onderscheid tussen verhalende en zakelijke of instrumentele teksten.

b. Kwalitatieve categorieën en leesbaarheidsprofiel:

1. *De inhoud:* begrippen? abstractiegraad? aard van de voorbeelden? een beroep op feitenkennis? illustraties en tabellen? weergave van de hoofdzaken? voorkennis en belangstelling?
2. *Typografische aspecten:* grootte en aard van het lettertype, regellengte, interlinie, lay-out.
3. *Structuur van de tekst:* indeling in hoofdstukken en paragrafen, samenvattende alinea's, overzichtelijke inhoudsopgave.
4. *De stijl:* levendig en direct? complexiteit van de zinsbouw en de woordvolgorde? moeilijkheid van de woordenschat? minder gebruikelijke zeggwijzen en uitdrukkingen? compactheid van de tekst? tekstsoort? context?
5. *De doelgroep:* welke achtergrondkennis? leeftijdsgroep en interesse?
6. *Pedagogisch-didactische gezichtspunten:* overzichten, opdrachten, voetnoten, verwijzingen, instructies,...

Teksten op maat selecteren en/of leesbaar maken

De leesmotivatie verhogen en ervoor zorgen dat de teksten met de leesbekwaamheid van de leerlingen overeenstemmen, zijn de grondvoorwaarden

voor een beter leesresultaat.

Enkele vuistregels voor het uitzoeken van teksten of het makkelijker leesbaar maken van teksten:

a. Met betrekking tot de belangstelling:

1. Verhalen liggen altijd meer in de belangstellingssfeer.
2. In feuilletonstijl dienen de hoofdstukken spannend te eindigen.
Die hoofdstukken houden we kort. Misschien lezen bepaalde leerlingen voor het eerst een hoofdstuk in één keer uit. Dat is een hele ervaring. Zo van: „Al een heel hoofdstuk gelezen...” Dat werkt enorm motiverend.
3. We laten overdadige beschrijvingen weg. Moeilijk lezenden raken vlug de verhaaldraad kwijt. Spanning en actie doen het altijd.
4. Dialogen kunnen we zeker behouden: meestal korte zinnen, spreektaal, directe rede...

b. Met betrekking tot de leesbaarheid:

5. Leesindex A (verder L.I.A. - zie bijlage 1): ofschoon de meeste handboeken daar geen rekening mee houden (hielden), stellen we dat niveau 9 al vrij behoorlijk is.
 - Ondergrens: L.I.A. 74
 - Zinslengte: gemiddeld 12 woorden. Zinnen van 20 woorden en meer knippen we.
 - Woordlengte: 140 lettergrepen per 100 woorden is eveneens een maximum. Veel meerlettergrepige woorden („schilderachtige kronkelpaadjes”) remmen het verruimen van de leesboog én werken de regressie in de hand.
6. Ook de woordvolgorde speelt mee: b.v. *Moeder moest daar eerst even over denken.*
7. De zinsbouw en de context steunen het denken: b.v. *De bus / kwam / nét iets te laat / bij de halte.* Die orde bevordert het tekstbegrip. Moeilijker wordt het als volgt: *Nét iets te laat / kwam / de bus / bij de halte.*
8. Ook de woordkeus is erg belangrijk. Veel vreemde en moeilijke woorden werken remmend.

c. Met betrekking tot de uiterlijke verzorging:

9. We opteren voor een redelijk groot, duidelijk en onversierd lettertype (zie voorbeeld hieronder).
10. Helder wit papier en zwarte letters doen het opperbest.
11. De regelbreedte houden we tussen 10 en 12 cm.
Hoe meer de zinnen overlopen, hoe moeilijker het wordt.
12. Voldoende onderlinge regelafstand vermijdt het nadelige bijwijken met de vinger.
13. Teksten in kolommen zoals in kranten of jeugdbladen lezen erg moeilijk.
14. De tekst is onderverdeeld in blokken die inhoudelijk bij elkaar horen.
15. De illustraties zijn niet kinderachtig. We gebruiken foto's, goede pentekeningen, een cartoon...

Een voorbeeld: Hoe bewerken we een fragment uit een jeugdboek tot een makkelijk leesbare tekst?

Een fragment uit: R. Swartenbroeckx: „Dit moet ik je vertellen”. Standaard Uitgeverij.

We stellen drie versies van hetzelfde fragment voor. In de marge is het aantal woorden per zin opgegeven.

TEKST 1:

Het betreft een kopie uit het jeugdboek.

Eerst berekenen we de L.I.A. en bepalen we het leesniveau. (zie ingevulde tabel).

Het resultaat is leesniveau 9, dus een leestekst bestemd voor *geïnteresseerde lezers*.

Merk op: er komen enkele vrij lange zinnen in voor, met respectievelijk 33, 25, 23 en 17 woorden.

TEKST 2:

Voor een eerste bewerking en vereenvoudiging houden we ons aan de volgende regels:

- te lange zinnen splitsen we in 2 of 3 kortere,
- we vervangen enkele meerlettergrepige woorden, b.v. demonstratief, surveillant, opschepperij, onhandelbaar, geschiedenisles, klasseprimus enz.

Zo verkrijgen we een tekst op leesniveau 7.

TEKST 3:

Nu werken we systematisch alle lange zinnen en zoveel mogelijk drie- of vierlettergrepige woorden weg;

Ook zetten we alle zinnen onder mekaar. Het is duidelijk dat zo'n tekst op leesniveau 5 heel wat „taalarmer” wordt. We zijn voorstander van bewerkingen van teksten (en boeken), maar dan alleen voor die leerlingen voor wie het echt nodig is.

TEKST 1
Lees niveau 9

5 Ik keek op naar Benny. Wat die allemaal durfde ! Roken was
4 op onze school verboden voor jongens van de lagere. Maar
11 Benny stak achter de toiletten rustig een sigaret op, hield
33 ze in zijn halfgesloten vuist, wandelde rustig naast de sur-
veillant door en blies, achter diens rug, de rook demonstra-
tief de lucht in.
's Maandags moesten we onze rapportkaart ondertekend mee
11 terug naar school brengen. Het gebeurde dikwijls dat Benny
10 langs zijn neus weg zei :
8 'Verdomme, ik heb mijn rapport nog niet getekend. Heeft
4 iemand een balpen ?'
12 En midden in een kringetje verbaasde jongens, tekende hij
zelf zijn rapport.
4 Ja, die Benny durfde. In de klas zei hij eens tegen een leraar :
9 'Huiswerk ? Niet gemaakt ! Geen zin.'
1 Toen de leraar het eens al te bar vond en dreigend op hem
2 toe kwam, zei Benny :
17 'Je mag niet slaan ! Weet je dat ?'
4 Het was muisstil in de klas en de kleintjes keken zo bang
3 en zo witjes alsof ze het in hun broek gedaan hadden.
23 Soms vertelde Benny met het gewoonste gezicht van de
wereld dat hij naar een bal was geweest. Lekker gedanst,
17 man !
3 Ik vroeg mij af of het opschepperij was.
8 Op zekere dag was hij erg onhandelbaar. Hij had zijn boeken-
7 tas, dus ook zijn huiswerk niet mee naar school gebracht.
13 Hij viel – zogezegd – in slaap tijdens de geschiedenisles. Op
8 de speelplaats liet hij de fietsband van onze klasseprimus
15 leeglopen en trapte hij elke bal die in zijn buurt kwam de
verkeerde richting uit.

TEKST 1
Berekening L.I.A.

Aantal zinnen	Aantal woorden	Aantal lettergrepen									
		1	2	3	4	5	6	7			
1	5	4	1								
2	4	2	1	1							
3	11	6	3	2							
4	33	22	5	4	2						
5	11	4	5	1	1						
6	10	7	2	1							
7	8	5	1	2							
8	4	2	2								
9	12	6	3	3							
10	4	2	2								
11	9	7	2								
12	1	0	1								
13	2	1	1								
14	2	2									
15	17	14	3								
16	4	4									
17	3	3									
18	23	16	7								
19	17	11	4	2							
20	3	1	2								
21	8	7	0	0	1						
22	7	5	0	1	1						
23	13	10	2	1							
24	8	5	1	1	0	1					
25	25	16	6	2	1						
	244	162	54	21	6	1					

$$\frac{x_1}{162} + \frac{x_2}{108} + \frac{x_3}{63} + \frac{x_4}{24} + \frac{x_5}{5} \} = 362$$

Aantal zinnen: 25
Aantal woorden: 244
Aantal lettergrepen: 362

$$\overline{ZL} = 244 : 25 = 9,76$$

$$\overline{WL} = \frac{362 \times 100}{244} = 148,36$$

$$2/3 \overline{WL} = 98,90$$

$$L.I.A. = 125 - 98,90 - 19,52 = 76,58 \quad \text{Leesniveau} = 9$$

TEKST 2

Lees niveau 7

5 Ik keek op naar Benny. Wat die allemaal durfde!
 4
 6 Roken was op onze school verboden. Maar Benny stak
 10 achter de toiletten rustig een sigaret op. Hij hield
 13 die in zijn vuist en stapte zo achter de leraar door.
 12 Hij blies zelfs achter diens rug de rook zomaar de
 lucht in.

12 Op maandag moesten we ons rapport ondertekend mee
 10 terug naar school brengen. Het gebeurde vaak dat
 Benny langs zijn neus weg zei:
 8 "Verdomme, ik heb mijn rapport nog niet getekend.
 4 Heeft iemand een balpen?"
 11 En midden in een kringetje verbaasde jongens tekende
 hij het zelf.
 4 Ja, die Benny durfde.

9 In de klas zei hij eens tegen een leraar:
 1 "Huiswerk? Niet gemaakt! Geen zin!"
 2
 8 Eens vond de leraar het al te bar. Hij kwam
 8 dreigend op Benny toe, die zei:
 4 "Je mag niet slaan! Weet je dat?"
 3
 6 Het was muisstil in de klas. De kleintjes keken
 7 echt bang en witjes.

17 Soms vertelde Benny met het gewoonste gezicht van
 de wereld dat hij naar een bal was geweest.
 3 Lekker gedanst, man!
 8 Ik vroeg me af of het waar was.

7 Op zekere dag werd het nog erger.
 14 Hij had zijn boekentas en dus ook zijn huiswerk
 niet mee naar school gebracht.
 8 Tijdens de les viel hij zozegd in slaap.
 9 Op de speelplaats liet hij Wim z'n fietsband
 13 leeglopen. Elke bal die in de buurt kwam, trapte
 hij de verkeerde richting uit...

Berekening L.I.A. en bepaling van het leesniveau:

aantal zinnen: 30 $\overline{ZL} = 228 : 30 = 7,6$
 aantal woorden: 228 $\overline{WL} = (316 : 228) \times 100 = 138,59$
 aantal lettergrepen: 316 $2/3 \overline{WL} = 92,39$
 L.I.A. = $195 - 92,39 - 15,2 = 87,41$ Leesniveau = ⑦

TEKST 3
Lees niveau 5

Ik keek op naar Benny.
Wat die allemaal durfde !
Roken was op onze school verboden.
Toch stak hij af en toe een sigaret op.
Hij hield die in zijn vuist.
Zo stapte hij achter de leraar door.
Hij blies de rook zomaar de lucht in.
Op maandag brachten we ons rapport mee.
Vaak zei Benny langs zijn neus weg:
Verdomme, ik heb het nog niet ondertekend.
Wie heeft een balpen ?
En midden in de kring tekende hij het zelf.
Ja, die Benny durfde.
In de klas zei hij eens tegen de leraar:
Huiswerk ? Niet gemaakt ! Geen zin !
De leraar vond het al te bar.
Hij kwam dreigend op Benny toe.
Benny zei: Je mag niet slaan. Weet je dat ?
Het was muisstil in de klas.
De kleintjes keken bang en witjes.
Net of ze in hun broek gedaan hadden.
Soms vertelde Benny dat hij naar een bal geweest was.
Lekker gedanst, man !
Ik vroeg me af of het waar was.
Op zekere dag werd het nog erger.
Hij had zijn schooltas en zijn huiswerk niet mee.
Tijdens de les viel hij in slaap.
Op de speelplaats liet hij de fietsband van Wim leeglopen.
Hij trapte elke bal die in zijn buurt kwam weg.

Aangepaste meetinstrumenten om de beginleessituatie en de leesvorderingen van BSO-leerlingen vast te stellen

Sinds enkele jaren hebben we bij beroepsschoolleerlingen leesonderzoek verricht (zie boven). Daartoe gebruikten we de leestests die niet op de BSO-populatie genormeerd zijn. De normering geldt alleen maar voor het basisonderwijs!

Om het leesvaardigheidsniveau bij BSO-leerlingen valide en betrouwbaar vast te stellen, hebben we *specifieke BSO-leestests* geconstrueerd, nl. *een progressieve leestoets* (PLT) om snel de technische leesvaardigheid te bepalen, en *niveauleestoetsen* (NLT) om de leerlingen in vorderingsgroepen in te delen met het oog op remediëring.

Voor de individuele bijsturing hebben we een aantal teksten uit de jeugdliteratuur opnieuw geschreven op de verschillende leesniveaus. (3)

1. PLT-PROGRESSIEVE LEESTOETS

a. Doel

De PLT bepaalt snel de beginsituatie van de technische leesvaardigheid bij leerlingen van:

- het eerste leerjaar B
- het beroepsvoorbereidende jaar (BVJ)
- het eerste en tweede jaar beroepssecundair onderwijs
- bepaalde types van buitengewoon secundair onderwijs.

Kortom: alle leerlingen van 12 tot 14 jaar met technische leesproblemen.

b. Opzet

Met de PLT willen we een leestoets brengen die voldoende informatie geeft om met gedifferentieerd leesonderwijs te kunnen starten:

- welke leerlingen lezen vrij goed/vrij zwak?
- in welke vorderingsgroepen delen we de leerlingen *voorlopig* in?
- met welke niveauleestoets (NLT) starten we bij grondiger leesonderzoek?

c. Aard

Voor de PLT opteren we voor een doorlopende tekst die *progressief* moeilijker wordt. Elk van de vijf delen in de tekst beantwoordt aan een bepaalde leestechnische moeilijkheidsgraad.

Die werd met de L.I.A. van Brouwer berekend, en correspondeert telkens met een leesniveau. (zie scoringsformulier PLT).

- | | | |
|----------------|-----------------------------------|----------------|
| <i>Deel 1:</i> | vanaf: „Ik lag al een tijdje...” | = leesniveau 5 |
| <i>Deel 2:</i> | vanaf: „Ik snapte niet...” | = leesniveau 6 |
| <i>Deel 3:</i> | vanaf: „Maar vader was...” | = leesniveau 7 |
| <i>Deel 4:</i> | vanaf: „De brandslangen lagen...” | = leesniveau 8 |
| <i>Deel 5:</i> | vanaf: „Uren lang hebben ze...” | = leesniveau 9 |

SCORINGSFORMULIER PLT - Progressieve leestoets

De rode haan kraait!	Aantal woorden op einde regel: 7
<u>Ik lag al een tijdje in bed.</u>	13
Het moest al over tienenv zijn.	22
Door die warmte kon ik niet in slaap komen.	30
Het raam van mijn kamer stond nog open.	37
Zo kwam die scherpe geur naar binnen.	
<u>Ik snapte niet</u> waar die vandaan kwam.	44
Was er soms brand in de buurt?	51
Vliegensvlug wipte ik mijn bed uit.	57
Toen sloeg een helse knal enkele ruiten aan diggelen.	66
Ik liep de trap af om mijn ouders te waarschuwen.	76
<u>Maar vader was</u> het huis al uit.	83
- Het warenhuis staat in brand, zei moeder nog.	91
Daar hoorden we een sirene in de verte. Even later	101
volgden er nog meer.	105
De spuitgasten sprongen al uit de eerste wagen nog	114
voor die stopte.	117
<u>De brandslangen lagen</u> al gauw op de grond. Met z'n vieren	128
trokken ze het gebouw binnen. Ze sleepten nog vlug een rode	139
sportwagen naar buiten. Met veel moeite redden ze nog andere	149
goederen uit de brand. Toen konden ze echt niet meer in die	161
vlammenzee.	162
<u>Uren lang hebben ze</u> het vuur bespoten, maar ze konden dat	173
niet meer overheesteren. Het hele gebouw ging dan ook in	183
vlammen op. Pas tegen de ochtend was het vuur gedoofd. De	194
spuitgasten mochten eindelijk weer naar huis gaan. Eén man	203
bleef ter plekke om alles te bewaken.	210

Naam:		Datum:	
Geboortedatum:		Klas :	
Aantal gelezen woorden = Aantal fouten = Aantal CORRECT gelezen woorden : Percentiel : Niveau :		OBSERVATIES: <input type="checkbox"/> spellend lezen <input type="checkbox"/> bijwijzen met vinger <input type="checkbox"/> hortend en stotend lezen <input type="checkbox"/> woorden, lettergrepen of letters weglaten <input type="checkbox"/> geen rekening houden met leestekens <input type="checkbox"/> weinig leesbegrip <input type="checkbox"/> slechte (slordige) uitspraak <input type="checkbox"/> verkeerde houding	
Opmerkingen:			

2. NLT-NIVEAULEESTOETS

a. Doel

De NLT-reeks bepaalt heel nauwkeurig de technische leesvaardigheid bij alle leerlingen van 12 tot 14 jaar met technische leesproblemen. Ze beoogt de indeling van de leerlingen in *vorderingsgroepen* in functie van de remediëring.

b. Aard

Voor de NLT-reeks opteerden we voor twee keer vijf doorlopende teksten die progressief moeilijker worden (zie voorbeeld in bijlage 2). Elk van deze teksten beantwoordt aan een bepaalde leestechische moeilijkheidsgraad. Die werd met de leesindex A van Brouwer berekend en correspondeert telkens met een leesniveau. In de NTL-reeks werkten we de toetsen zo uit dat niet alleen de L.I.A. (gemiddelde woord- en zinslengte) maar ook de constante progressieve *tekstlengte* (d.i. het toenemend totaal aantal woorden) de moeilijkheidsgraad bepalen.

Hoe hoger het leesniveau, hoe langer de tekst die de leerlingen binnen dezelfde toegemeten tijd dienen te lezen.

Voor elk van de vijf leesniveaus zijn a- en b- toetskaarten voorzien. De b-kaart is gelijkwaardig aan a en is bedoeld als paralleltoets om na te gaan of de leerling na de remediëringsperiode vorderingen maakte.

De gedifferentieerde aanpak van de leesles

Er zijn verschillende organisatie- en werkvormen denkbaar die differentiëring mogelijk maken. De keuze van de werkvorm hangt af van het leespeil, de groepsgrootte, het klaslokaal, en de persoonlijkheid van de leerkracht.

We nemen als voorbeeld een 1B-klas met 15 leerlingen. (4)

a. Bij **de bepaling van het leesniveau** bereikten we de volgende resultaten:

niveau 5/-	: 3 leerlingen
niveau 5/0	: 1 leerling
niveau 5/+	: 1 leerling - oefenen dezelfde leerstof (niveau 6)
niveau 6/0	: 1 leerling - oefenen dezelfde leerstof (niveau 6)
niveau 7/0	: 2 leerlingen
niveau 8/0	: 2 leerlingen
niveau 9/0	: 3 leerlingen
niveau 9/+	: 2 leerlingen

b. Enkele vaststellingen

- Het bereikte leespeil binnen die klas is erg verschillend. Dit profiel is typisch voor een 1B-klas.
- Vier leerlingen (niveau 5/- en 5/0) zijn dringend aan een remediërende aanpak toe.

- Vijf leerlingen (niveau 9/0 en 9/+) lezen al vrij behoorlijk.
- De andere zes leerlingen zullen zeker voordeel halen uit een systematische lessenreeks „technisch voortgezet onderwijs”.

c. Mogelijke organisatievormen:

Organisatievorm 1: Lezen in vorderingsgroepen (niveaugroepen)

Organisatievorm 2: De klassikale leesles (met partnerlezen)

Organisatievorm 3: De klassikale leesles met gedifferentieerde aanpak

Organisatievorm 4: Combinatie begrijpend lezen + hardop lezen

Voorbeeld van organisatievorm 1: Lezen in vorderingsgroepen

Samenstelling van de vorderingsgroepen (i.v.m. klassevoorbeeld boven)

Op grond van de niveauleestoetsen stellen we een aantal niveaugroepen samen.

Principes:

- Bij elke groep van ten hoogste drie lezers zetten we een knappere lezer. Die treedt op als groepsleider.
- We houden ons voornamelijk aan de doelstelling: correct lezen.
- De leerlingen krijgen leesstof op hun niveau.
- Ook hier zorgen we voor afwisseling: de leesleiders veranderen geregeld van groep.

I

5/-	5/-
5/-	9/+

leesstof: vanaf niveau 5

II

5/0	5/+
6/0	9/+

leesstof: vanaf niveau 6

III

7/0	7/0
8/0	8/0

leesstof: vanaf niveau 7

IV

9/0	9/0
9/0	

leesstof: vanaf niveau 8

Opmerkingen:

- hoe kleiner de klasgroep, hoe moeilijker de indeling in heterogene (gelijkwaardige) leesgroepen:
- ook in ons voorbeeld zijn de groepen „niet ideaal” gekozen:
 - groep I: drie evenwaardige lezers + een leesleider
 - groep II: de leerling die niveau 5/+ haalt, leest dezelfde stof als die van niveau 6/0;

- de leerling die niveau 5/0 haalt, zou eigenlijk nog op niveau 5 moeten oefenen; als de problemen echt te groot blijken, kan die naderhand bij groep I ingeschakeld worden.
- groep III: de leerlingen op niveau 8/0 kunnen om de beurt als leesleider fungeren;
- groep IV: die leerlingen dienen eigenlijk leesstof op niveau 9 te krijgen; met teksten van niveau 8 zullen ze weinig moeite ondervinden. Ze kunnen dan ook de opdrachten zelfstandig afwerken.
- Ook die leerlingen traden naderhand als leider bij groep I op.

Jackie Bourlez, Strandlaan 77, 8460 Koksijde, (058) 51 33 59
 Eddy Gilté, Burggraaf de Neulontlaan 21, 8200 Brugge, (050) 38 14 81
 Eric Meurisse, p/a Universitaire Campus, 8500 Kortrijk, (056) 21 79 31

NOTEN

- (1) De een-minuut-test van Brus & Voeten; de leesniveautoetsen met AVI-normering; de differentie zinnenleestest van Drs. I. Dommerholt.
- (2) De PLT-NLT-reeks van J. Bourlez, E. Gilté & E. Meurisse (zie verder in deze bijdrage)
- (3) Lees(v)uur 1 en 2. Kapellen: De Nederlandsche Boekhandel/Uitgeverij Pelckmans.
 Naargelang van het behaalde leesniveau krijgen de leerlingen aangepaste oefenstof te verwerken.
 Alle teksten van de leesboeken zijn fragmenten uit de jeugdliteratuur die op een bepaald leesniveau opnieuw geschreven zijn.
 Bijvoorbeeld: een leerling die leesniveau 6 haalt, leest vrij makkelijk de teksten op niveau 5, maar heeft met de leesstof op niveau 9 erg veel moeite.

Verdeling:	aantal teksten in lees(v)uur 1	aantal teksten in Lees(v)uur 2
leesniveau 5	7	5
leesniveau 6	6	5
leesniveau 7	5	5
leesniveau 8	4	5
leesniveau 9	3	5

Kansen tot differentiëring en individualisering:

- Lezen in vorderingsgroepen (niveaugroepen) met de bedoeling het technisch lezen (o.m. correct hardop lezen) te bevorderen.
 - Bij elke tekst zijn opdrachten voorzien: A-B-C
 Reeks A bevat altijd de makkelijke opdrachten; reeks B wordt moeilijker; reeks C beschouwen we als extra-leerstof voor vluiggere leerlingen;
- (4) Voor meer praktijkvoorbeelden verwijzen we naar de handleiding bij Lees(v)uur 1 en 2.

BIBLIOGRAFIE

- Adé, J., Uytterhoeven, A., Walterus, A., *Eén op vijf*, Die Keure, Brugge, 1980.
 Boonstra, Drs. H.H., *Het didactisch lees-spelling-onderzoek*, Pedireeks, Uitgeverij Bekadidact Baarn.
 Bourlez, J. & Meurisse, E., *Taalstap Handleiding-1a-b*, Uitgeverij De Nederlandsche Boekhandel, Kapellen, 1983.

- Bourlez, J. & Meurisse, E., *Taalstap handleiding 2a-b*, Uitgeverij De Nederlandsche Boekhandel, Kapellen, 1983.
- Brus, B. Th. & Voeten, M.J.M., *Eén-minuut-test*, Berkhout, Nijmegen, 1979.
- Buyle, I., *Gedifferentieerde leesvormen*, De Sikkel, 1971.
- Crijns, J. & Cor Ria Leeman, *Niveaulezen*, Van In, Lier.
- Daas, H., *Aanvankelijk lezen en zuiver schrijven*, Stenvert Niveaus, Stenvert & Zoon, Apeldoorn.
- Dehaspe, G. & De Wit, V., *Leesmoelijkheden*, De Sikkel, 1977.
- De Jonghe, C.J. & Van Dijk, J.G.J., *Moderne Leesvormen*, Malmberg Den Bosch, 1977.
- Dekkers, P., *Werkplan Taal 1: Voortgezet Lezen*, Malmberg Den Bosch, 1979.
- Devos, L. & Tanghe, M., *Orthodidactiek*, De Sikkel, Antwerpen.
- Dommerholt, Drs. I., *Differentiële zinnenleestest*, Uitgegeven door het Nederlands Instituut voor Praeventieve Geneeskunde TNO, Wolters-Noordhoff, Groningen.
- Dumont, J.J., *Curriculum Schoolrijpheid*, Malmberg Den Bosch.
- Dumont, J.J., *Leerstoomissen (3delen)*, Lemniscaat, Rotterdam.
- Kephart, N.C., *Hekkesluiters (3 delen)*, Lemniscaat, Rotterdam.
- M.N.O.N.C., Brochure van de negenentwintigste pedagogische week 1975, *Diagnose en Remediëring van kennen, kunnen, ZIJN*.
- Mommers, Fr. Drs. M.C., *Naar een meer objectieve benadering van leerprestaties*, Uitgeverij Zwijsen, Tilburg.
- Nijmeegse Werkgroep Taaldidactiek, *Taaldidactiek aan de basis*, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1978.
- Technisch lezen, Band 1, *Auditieve Analyse*, Infoboek Meerhout.
- Van den Berg, R.M., & te Lintelo, H.G., *Individualisering van het leesonderwijs*, A.V.I. deel 2 en A.V.I. map, K.P.C., 's Hertogenbosch, 1977.
- Van der Geest, A., e.a., *Plezier in Boeken*, Malmberg Den Bosch.
- Van der Geest, A., e.a., *Taalactiveringsprogramma*, Malmberg Den Bosch.
- Van der Ley, A., *Kijk- en luistermethode*, Gorkum: De Ruiter, 1982.
- Van Lierop, A., *Structuuroefeningen van het lees- en taalonderwijs*, Bosch en Keuning, Baarn.
- Vermeulen, A., e.a., *Leestoetsen met vorderingsstaat*, De Sikkel.
- Naar een didactisch verantwoorde aanpak van het technisch lezen, 2 bundels, Provinciale Stuurgroep voor Taakleraars, Limburg.
- Informatieblad van het Gemeentelijke en Provinciaal Onderwijs, januari 81, 8ste jg., nr. 3, blz. 123 e.v.
- Spats, V.B.S.B., 3de jg. nr. 1 en nr. 3.
- Informatieblad van het Ministerie van Onderwijs, oktober 1985, jg. XX, nr. 10, blz. 25-33.

BIJLAGE 1

De leesindex van Brouwer

Op grond van analyse van alle soorten van teksten kwam Brouwer tot de volgende formule:
 leesindex A = $195 - \frac{2}{3}$ gemiddelde woordlengte - 2 X gemiddelde zinslengte

Werkwijze:

1. Bepaal eerst de gemiddelde zinslengte (ZL)
2. Bereken vervolgens de gemiddelde woordlengte (WL)
3. Bereken de leesindex A (L.I.A.)
4. Leid het verijnd leesniveau af.

In de tabel hierna lezen we *de betekenis van de leesindex-A af*.

Indeling van de verschillende lectuurgenres op basis van zinslengte, woordlengte en hun onderlinge betrekking.

Categorie	Leesmoeilijkheid		Lectuurgenre
	Indexcijfer A	Omschrijving	
I	80 - 100	erg gemakkelijk	kinderlectuur tot en met 12 jaar kinderlectuur vanaf 13 jaar, specifieke jeugdlectuur, detectives en cowboys
II	70 - 85	makkelijk	
III	50 - 75	standaard	dames- en streekromans reisverhalen en historische romans populair-wetenschappelijke lectuur wetenschappelijke lectuur
IV	30 - 55	tamelijk moeilijk	
V	20 - 40	moeilijk	
VI	0 - 25	bijzonder moeilijk	

leesstof voor (V)BSO (verfijning in 9 leesniveaus)

Daaruit leiden we af dat teksten met een hoog indexcijfer A makkelijker zijn dan die met een lager cijfer. Vandaar dat we de leesstof kiezen binnen categorie I en II (omschreven als makkelijk en erg gemakkelijk).

Een fijnere indeling maakt het mogelijk de leesbaarheid in 9 *niveaus* onder te verdelen. Elk niveau beantwoordt aan een bepaalde leesindex A.

niveau 1 en niveau 2 hebben als L.I.A. 110 en hoger		
niveau 3 en niveau 4 hebben als L.I.A. 110 — 109		
niveau 5	heeft als L.I.A.	94 — 99
niveau 6	heeft als L.I.A.	89 — 93
niveau 7	heeft als L.I.A.	84 — 88
niveau 8	heeft als L.I.A.	79 — 83
niveau 9	heeft als L.I.A.	74 — 78

leesstof voor (V)BSO

Hier nemen we dezelfde normering in acht zoals in de A.V.I.-toetsen. (Analyse van Individualiseringsvormen, Individualisering van het Leesonderwijs, K.P.C., 's Hertogenbosch, 1977). In Vonk 1988/2 hebben we gewezen op de tekortkomingen en beperkingen van de A.V.I.-toetsen en de leesindex A.

BIJLAGE 2

Leeskaart NLT - niveauleestoets

5a

Een nieuwe trui

Wim heeft al een blauwe broek.
Daar wil hij een nieuwe trui bij, ook een blauwe.
Precies de kleur die hij in zijn hoofd heeft.

Met moeder trekt hij de stad in.
Ze weet wel waar ze truien verkopen.
Maar ze begrijpt niet goed wat hij hebben wil.
Bij elke blauwe trui die ze ziet, zegt ze:
– Dat is een mooie!
Maar Wim zegt telkens:
– Die wil ik niet!

Moeder wordt er gek van.
– We zijn al in vijf winkels geweest, moppert ze.
Je bent nog erger als een meisje.

Wim wil het niet opgeven.
Moeder kent nog één winkel.
Die ligt een eind verder op de hoek van de straat.
Daar hebben ze er nog twee, een mooie en een lelijke.
De mooie is erg duur.
Moeder wil de andere, die kan ze betalen.

Wim probeert het nogmaals:
– Ik pas de rest wel bij uit mijn spaarpot.
Alsjeblieft, mama.
Nu heeft ze er genoeg van.
– Dat kost je dan duizend frank zakgeld, jongeman!

Berekening L.I.A. en bepaling van het leesniveau:

aantal zinnen: 24
aantal woorden: 164
aantal lettergrepen: 210
 $ZL = 164 : 24 = 6,83$
 $WL = (210 : 164) \times 100 = 128,04$
 $2/3 WL = 85,36$
 $L.I.A. = 195 - 85,36 - 13,66 = 95,98$
Leesniveau = 5